שלא ימשכנו ויצא יכול יגלום עליו ת"ל וחשב עם קונהו * ידקדק עם קונהו אמר רב יוסף לא קשיא הא בכנעני הא בגר תושב אמר ליה אביי והא תרוייהו גבי הדדי כתיבי לא לך אלא לגר שנאמר לגר ולא לגר צדק אלא לגר תושב שנאמר לגר תושב משפחת גר זה העובד כוכבים כשהוא אומר או לעקר זה הנמכר לעבודת כוכבים אלא אמר רבא לא קשיא כאן בגזילו וכאן בהפקעת הלוואתו א"ל אביי עבד עברי הפקעת הלוואתו הוא רבא לטעמיה דאמר רבא * עבד עברי גופו קנוי אמר רב ביבי בר גידל אמר ר"ש חסידא גזל כנעני אסור אבידתו מותרת גזילו אסור דאמר רב הונא מנין לגזל הכנעני שהוא אסור שנאמר ואכלת את כל העמים אשר ה' אלהיך נותן לך בזמן שהן מסורים בידך ולא בזמן שאינם מסורין בידך אבידתו מותרת דאמר רב חמא בר גוריא אמר רב מנין לאבידת הכנעני שהיא מותרת שנאמר לכל אבדת אחיך לאחיך אתה מחזיר ואי אתה מחזיר לכנעני ואימא הני מילי היכא דלא אתי לידיה דלא מחייב לאהדורי בתרה אבל היכא דאתי לידיה אימא ליהדרה אמר רבינא ומצאתה דאתאי לידיה משמע: תניא ר' פנחס בן יאיר אומר במקום שיש חילול השם אפי' אבידתו אסור אמר שמואל טעותו מותרת כי הא דשמואל זבן מכותי לקנא דדהבא במר דפרזלא בד' זוזי ואבלע ליה חד זוזא רב כהנא זבן מכותי מאה ועשרים חביתא במאה ואבלע ליה חד זוזא אמר ליה חזי דעלך קא סמיכנא רבינא זבן דיקלא הוא וכותי לצלחא א"ל לשמעיה קדם ואייתי מעיקרו דכותי מניינא ידע רב אשי הוה קאזיל באורחא חזא שיבשא דגופנא בפרדיסא ותלי בה קיטופי דעינבי אמר ליה לשמעיה * זיל חזי אי דכותי נינהו אייתי אי דישראל נינהו לא אייתי לי שמע ההוא כותי דהוה יתיב בפרדיסא אמר ליה דכותי שרי א"ל כותי שקיל דמי ישראל לא שקיל דמי גופא אמר שמואל דינא דמלכותא דינא אמר רבא תדע דקטלי דיקלי וגשרי גישרי ועברינן עלייהו א"ל אביי ודלמא משום דאייאוש להו מינייהו מרייהו אמר ליה אי לא דינא דמלכותא דינא היכי מייאשי והא לא קא עבדי כדאמר מלכא מלכא אמר זילו וקטלו מכל באגי ואינהו אזלו וקטלו מחד באגא שלוחא דמלכא כמלכא ולא טרח ואינהו אפסיד אנפשייהו דאיבעי להו דאינקוט מכוליה באגי ומשקל דמי אמר רבא מאן דמשתכח בבי דרי פרע מנתא דמלכא וה"מ שותפא אבל אריסא אריסותיה הוא דקא מפיק ואמר רבא בר מתא אבר מתא מיעבט וה"מ דברלא ארעא וכרגא דהאי שתא אבל שתא דחליף הואיל ואפייס מלכא חליף ואמר רבא הני דדיירי דרי בתוך התחום אסור ליקח מהן מאי טעמא משום דמערבא חיותא דמתא בהדייהו חוץ לתחום מותר ליקח מהם אמר רבינא אם היו בעלים מרדפים אחריהם אפילו חוץ לתחום אסור מכריז רבא ואיתימא רב הונא דסלקין לעילא ודנחתין לתתא האי בר ישראל דידע סהדותא לכותי [א] ולא תבעו מיניה ואזל ואסהיד ליה בדיני דכותי על ישראל חבריה משמתינן ליה מאי טעמא דאינהו מפקי ממונא

אפומא

שלא ימשכנו ויצא. כלומר שלא יוציאוהו בית דין מיד הכותי אלא בגאולה: **יגלום.** יכול יניח את הכנעני לכפול ולהוסיף ולתבוע מה שלא נתן: **גר תושב.** אין עובד ע"ז ואוכל נבילות: **ולא לך אלא לגר.** בקדושין היא (ד' כ.) ובערכין (דף ל:) כמה קשה אבקה של שביעית אדם שנושא ונותן בפירות שביעית סוף מוכר את עצמו שנאמר(ט) ונמכר לך לא לך אלא לכנעני כו' ולע"ז עצמה לחטוב עצים ולשאוב מים ואפילו הכי גאולה תהיה לו אלמא גזל כנעני אסור: **בהפקעת הלוואתו.** שאין גזל ממש שרי כי ליכא חילול השם ולהבריח המכס הוי כהפקעת הלואתו: **הפקעת הלואתו הוא.** שהלוהו על עבודתו ואפי' הכי אמר ר' עקיבא לא יצא על כרחו: **גופו קנוי.** כל שש שנים וכמאן שגזלו ממש: **טעותו.** היה חייב לו לישראל וטעה בחשבון(מ) דליכא חילול השם: **לקנא דדהבא כמר דפרזלא.** מזרק של זהב בזוקת של נחושת: **ואיבלע ליה זוזא.** ועוד טעות אחרת שעיכב זוז מדמיו והטעהו בחשבון שלקח ג' במקום ד': **ואמר.** רב כהנא לכותי חזי דעלך סמיכנא איני מונה אותם כדי להוציא עצמו מן החשד. לי"א כותי א"ל לרב כהנא חזי דעלך סמיכנא זו שמעתי: **לצלחא.** לבקע: **מעיקרו.** פסקית של לך העיקר קח לצרכי שהן עצים: **דכותי מניינא ידע.** מנין הפסקים מנה אבל לא נתן עיניו כמה דקים יש וכמה גסים יש: **שיבשא.** זמורות: **קטופי.** אשכולות: **היכי מיאשי.** כלומר מי הוי יאוש הא יאוש כדי הוי (א) ואין כאן שנוי רשות שברה"ר הן ושינוי מעשה נמי ליכא דהשתא נמי גוזא דדיקלא מקרו: **והא לא עבדי שליחותיה כדקאמר מלכא.** ואשתכח דלאו דינא דמלכותא הוא ואמאי עברינן עלייהו: **ולא טרח.** אין עליו לטרוח וליקח מזה אחד ומזה אחד: **באגא.** בקעה: **דמשתכח בבי דרי.** היו ארבעה שותפין בגורן והביאו שלשה חלקן בביתן והרביעי' נמצא בגורן: **פרע מנתא דמלכא.** בשביל כולם ולכשיבאו חביריו אין יכולין לומר שלך היה ולא שלנו ואם גבאי זה ישראל הוא שקנה מן המלך את המכס אין כאן משום גזל דדינא דמלכותא דינא ואם כותי הוא מותר לקנות ממנו: **אריסותיה מפיק.** דאין לו חלק בגופו של קרקע ואין עליו לפרוע חלק על הבית ולענין זבוני לא מזבנינן מיניה דגזל הוא מה שנטלו מן האחרים: **בר מתא אבר מתא מיעבט.** רשות ביד ישראל גבאי המלך למשכן בן העיר על מס בן עיר חבירו דדינא דמלכותא דינא: **והני מילי דבורלא.** (ב) אברזל ארעא מס קרקע שאכל פירות: **וכרגא.** כסף גולגולת דשתא דא: **אבל שתא דחליף חליף.** (ג) והוא הגבאי כבר פרע למלך כל קצבה שקיבל עליו שנה שעברה ומעתה המס שלו ולו אין כח למשכן את זה על חבירו: **דדיירי דרי.** עכו"ם שיש להם בהמות ומזבלין מהן שדות בשכר: **אסור ליקח מהן.** בהמה שמא נתחברה עם בהמותיהם של ישראל ושל בני ישראל הוא:

אפומא

שלא ימשכנו ויצא כו'. והכי תנאי דפרק המקבל (ב"מ דף קיא: ושם) דסברי דגזל הכנעני מותר מוקמי לה להאי קרא לדרשה אחריתי:

יכול יגלום עליו. פי' בקונטרס יכול יניח (ד) הכנעני לכפול ולהוסיף על הלואתו לתבוע מה שלא נתן ותימה לר"י דאמאי אצטריך קרא להכי דאטו יפסיד ויניח את הכנעני להטעות את עצמו ונראה לר"י דה"פ יכול יגלום עליו שיטעה את הכנעני ויתן לו פחות ממה שנתן לו ת"ל וחשב עם קונהו וכן פי' בערוך בערך גלם אע"ג דטעות כנעני היה מותר אסור להטעותו במקום שהכנעני יודע שגוזל ועושה עצמו כלא ידע:

הכי קאמינא אי דכותי נינהו. נראה לר"י שכן היה דעתו מתחילה כמו שהשיב להכותי ולא כמו שהיה הכותי סובר דא"כ היה סובר דגזל הכותי מותר דאין חילוק בין גניבה לגזילה דבגניבה ליכא (ה) חילול השם כשידע לבסוף וכל הנך שמעתא לא מייתי אלא הנהו דאסרי גזל כנעני ולא מייתי תנאי דהמקבל (שם) דשרי:

היכי מייאשי. היה להם לתבוע בדין את כל אדם העוברים עליהם אלא ודאי לכך מתייאשים לפי שבדין אין משלמין להם כלום משום דדינא דמלכותא דינא ובקונטרס פי' היכי מייאשי כלומר מי הוי יאוש והא יאוש כדי הוא ולא קני דאין כאן שינוי רשות שהרי הן מונחים ברשות הרבים ושינוי מעשה נמי ליכא דהשתא נמי הוי גוזי דדיקלי מיקרו כדאמר לעיל בהגוזל קמא (דף צו. ושם):

ולא

עין משפט נר מצוה

מד א מיי' פ"ו מהל' גניבה הל' ח סמג לאוין קנב:
מה ב טוש"ע ח"מ סי' שמח סעי' ג בהג"ה:
מו ג מיי' פ"ב מהל' נזירות הל' יא:
מז ד ה מיי' פי"א מהל' גזלה ואבדה הלכה ג סמג עשין עד טוש"ע ח"מ סי' רסו סעי' א:
מח ו ז מיי' שם הלכה ד ה סמג שם טוש"ע סימן שמח וש"ע שם סעי' ב בהג"ה:
מט ח ט י מיי' פ"ה שם הלכה יד והל' טו והל' יו סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' שסט סעי' ב:
נ כ מיי' שם הלכה יב טוש"ע שם סעי' ז:
נא ל טור ח"מ שם:
נב מ מיי' שם ופ"ח מהל' מלוה ולוה הלכה ו סמג שם טוש"ע שם וסי' קכח סעי' ג וסימן שסט סעי' ו:
נג נ מיי' שם וע' בהגהות מיימוני שם סמג שם טוש"ע שם סי' קכח סעי' ג (בהג"ה):
נד ס מיי' פ"ו מהל' ת"ת בהלכות קטנות הלכה יד סי' ע סמג עשין קו טוש"ע ח"מ סי' כח סעי' ג וטוש"ע י"ד סי' שלד סעי' מג:

הגהות הגר"א

[א] גמרא (ולא תבעו מיניה) תא"מ:

מוסף רש"י

שנאמר לגר. פרשה אחרת היא הסמוכה לנמכר לך וכי תשיג יד גר ותושב עמך וגו' (קדושין כ.) ורישא דברייתא במסכת ערכין (ל:) בא וראה כמה קשה אבקה של שביעית, אדם נושא ונותן בפירות שביעית סוף מוכר מטלטליו כו' עד לא באת לידו עד שמוכר עצמו שנאמר ונמכר לך ולא לך אלא לגר (ב"מ עא.). **זה הנמכר לעבודת כוכבים.** שהיה נעשה משרת לעבודת כוכבים לחטוב עצים ולשאוב מים (ערכין ל: וכעי"ז ב"מ עא.). **עבד עברי גופו קנוי.** עד שיצאו ימי מיפוסו (קדושין טו.). **ומצאתה.** משמע קרייה מציאה, דאתאי לידיה משמע. ואפילו הכי אחיך ולא עובד כוכבים, ולמדך שאבידת כנעני מותרת ולא תימא כי למעוטי אבידת כנעני מלהחזיר אתא למעוטי אבל אי נקטה חייב לאהדורה (ב"מ כז. וכעי"ז שם ב.).

מסורת הש"ס

א) קדושין כ. ב"מ עא. [ערכין ל:], ב) [יבמות מו.], ג) לפי שנהגו הכנעניים מנהג הפקר בקניני אחרים. לכן מדדו להם במדתם ודנם כדיניהם (ועי' לעיל דף ל"ח ע"א מה שמובא שם בשיטה מקובצת), ד) קדושין מח. כח., ה) [ב"מ פו: בכורות יג:], ו) שיש גם לו כמוך נמוסים ומשפטים לדיקים כדברים שבין אדם לחבירו, ז) שנוהגים הפקר בקנייני אחרים, ח) [ב"מ כ. מ.], ט) לפי שנלמדו הכותים מאלילי ז' אומות ולמנהגיהם לכן דנם כדיני ממונות כדין ז' אומות, י) [גי' הערוך ערך כלר ג' וה"מ כבורלא פירוש יטול הארץ כלומר מס הארץ], כ) [ויקרא כה:], ל) בס"א נוסף: כגון היכא דטעין ליה ליורש נתמי לאביך ומת דלא ידע נכרי כהדיא דמשקר, מ) בס"א נוסף: או שהבליעו, נ) בס"א ליתא: היה.

תורה אור השלם

1. וחשב עם קנהו משנת המכרו לו עד שנת היבל והיה כסף ממכרו במספר שנים כימי שכיר יהיה עמו: ויקרא כה נ
2. וכי תשיג יד גר ותושב עמך ומך אחיך עמו ונמכר לגר תושב עמך או לעקר משפחת גר: ויקרא כה מז
3. ואכלת את כל העמים אשר יי אלהיך נתן לך לא תחוס עינך עליהם ולא תעבד את אלהיהם כי מוקש הוא לך: דברים ז טז
4. וכן תעשה לחמרו וכן תעשה לשמלתו וכן תעשה לכל אבדת אחיך אשר תאבד ממנו ומצאתה לא תוכל להתעלם: דברים כב ג

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה היכי מיאשי וכו' דאין כאן וכו' נמי גובי. נ"ב ע"ל דף לו ע"א: (ב) ד"ה והני מילי דבורלא ארעא כצ"ל ותיבת אברזל נמחק: (ג) ד"ה אבל וכו' חליף הואיל דהגבאי כבר וכו' משנה שעברה: (ד) תוס' ד"ה יכול וכו' יניח את הכנעני: (ה) ד"ה הכי וכו' דבגניבה ליכא נמי חילול:

גליון הש"ס

גמ' ידקדק עם קונהו. עיין פי' המשניות להרמב"ם פי"ג מ"ו דכלים: שם עבד עברי גופו קנוי. עיין יבמות דף מו ע"א וברש"י שם: שם זיל חזי אי דכותי. עיין בב"מ דף מח ע"א תוס' ד"ה נתנה לסיטון: